

Ад аўтара

I. Заданьні слоўніка

Нацанальна ўсьведаміўшыся ў 1909 г., я пачаў усюдых запісваць беларускія слова. Пасльей выпісваў таксама з фольклёру й літаратуры. Такім парадкам, падаваны слоўнік ёслоўнікам жывое народнае й заразом літаратуранае беларускае мовы.

Вызукаючы мову беларуску, я перавертыўся, што, калі ў мове народнай не лічыцца зь непатрэбнымі барбарызмамі (бо побач зь імі ё ёй словы й хормы свае) і адкінуць таковыя барбарызмы з мовы літаратуранае, дык наша народная й літаратураная мовы блізу сусім будзе адноўкавая. Рэзьніца будзе толькі ў тых навуковых тэрмінах, каторых у мове народнай няма.

Заразом я даведаўся, што мова беларуская вельмі багатая, і дарога яе развою супоўна апрычоная. Яна болей розыніца ад усіх моў славянскіх, чымся кожная іншая мова славянская. Ад мовы ж расійскае (запраўды ноўгарацкае) яна стаіць далей, чымся ад паўночна-заходніх моў славянскіх.

Да слоўніка я браў слова ня толькі з найболей захавалае мовы беларускае, але, з прыгоды, троху й з прасцяглай з ладным або й вялікім упывам расійскім (паўночная Пскоўшчына, сярэдняя Цівершчына, заходняя часць зямлі старавечных вяцічаў і наўт даўшаная ўсходняя часць вяцічаў аж да граніцы з Мардвою на ўсходзе). Зясяньяльны слоўнік Даляў ёсно толькі расійскі, але й беларускі, дарма што ён так не называны і што толькі адзін раз адзінны мовавед гэта пісома прызнаў. Учыніў гэта А. Крымскі ў дыскусіі з А. Сабалеўскім праз паходжанье жыхарства Кіеўскага троцкуніка (памеж Дняпра, Ирпеня й Росі). Яшчэ болей узята да слоўніка із старых літаратуранае народнае (Аль-Кітаб) моў беларускіх.

Заданьне слоўніка — практычнае. Затым правапіс яго ўсюдых — як у перакладных словах, так і ў ілюструючых фразах — літаратурны.

Слоўнік прызначаны памагчы, першае, вучыцца мовы беларускае — усім, сваім і чужым; другое — вучыцца мовы расійскае тым беларусам, што гэтага патрабуюць у сваіх адумысловасці.

З прычыны сваіх гукавых асаблівасцяў і націск мова беларуская досьць цяжкая наўчыцца яе небеларусам. З гэтага прычыны падаецца ў слоўніку шмат канчаткаў адмены й спражненняў, а таксама націскі. Націск паказаны знакам над самагукам. Над о і э націск не паказаны, бо гэтая гукі ў мове беларускай бываюць толькі пад націскам. Выняткам ёсно перанятых незъбеларушчаных словы, у каторых на пісьме бываюць гэтые гукі й не пад націскам, затым, як на іх ёсно націск, дык ён і паказаны.

Дарма што слоўнік ёсно працаю майго жыцця, ён не супоўны, бо ня ўсе чыста матар'ялы скарыстыданы. Галоўная прычына тая, што я — нацанальна дзейная людзіна паняволенага народа. Найлепей я мог працаўца прыехаўшы да Амэрыкі. Але й тут, апрача працы на жыццё, надабе было зарабляць і на выданні, ды я мог я вытрываць, каб ня браць узделу ў працы нацанальна-грамадзкой. Шэсць год заняў і пераклад Бібліі, на лічачы карэктуры й клопату, звязанага з выданнем Святога Пісъма. Адзінным супрацоўніком і памочніцою маёю ў вусіх маіх працах была моя Дарагая Спадарыня Марыя.

От автора

I. Задачи словаря

Осознав свою национальность в 1909 году, я начал записывать белорусские слова. Позже я начал записывать слова из фольклора и литературные. Таким образом, предлагаемый словарь является словарем живого народного языка и одновременно словарем языка литературного.

Изучая белорусский язык, я убедился, что если в народном языке не принимать во внимание ненужные варваризмы (так как наряду с варваризмами в языке есть и свои собственные формы и слова), а также отбросить варваризмы из литературного языка, тогда наш народный и литературный язык будут почти одинаковыми. Разница между ними будет только в научной терминологии, которой нет в народном языке.

Одновременно я понял, что белорусский язык очень богат и развивался совершенно самостоятельно. Белорусский язык отличается от всех славянских языков более, чем каждый из них один от другого. От русского языка (на самом деле от языка новгородского) белорусский язык отстоит значительно дальше, чем от северо-западных славянских языков.

Для данного словаря я собирали слова не только из белорусского живого языка, но также иногда в тех местах, где наблюдается значительное и даже большое влияние русского языка (северная Псковщина, центральные районы Тверской области, западная часть земель древних вятичей и даже более восточные земли вятичей вплоть до границ с Мордовией на востоке). Толковый словарь Даля — это не только русский словарь. Это также словарь белорусский, что признал языковед А. Крымский в дискуссии с А. Соболевским о происхождении населения Киевского треугольника (между Днепром, Ирпенем и Росью). Еще больше слов заимствовано для данного словаря из старого белорусского и народного языка из Аль-Китаба.

Задача словаря — практическая. Поэтому принятое в нем правописание как переводных слов, так и иллюстративных примеров — литературное.

Назначение словаря — помочь, во-первых, изучать белорусский язык всем желающим, независимо от происхождения и проживания, во-вторых, изучать русский язык белорусам, которым этот язык нужен по роду своих занятий.

Из-за своих звуковых особенностей и ударений белорусский язык весьма сложен для изучения иноговорящим. Поэтому в словаре даются многие окончания разных склонений и спряжений, а также ударения. Ударение обозначается значком над гласными. Ударение не обозначается над о и э, так как в белорусском языке эти звуки всегда ударные. Исключение составляют только заимствованные «необелорушенные» слова, в которых эти звуки бывают и не под ударением; в таких случаях над этими словами ударение указывается.

Несмотря на то что этот словарь — результат долгой работы, он не полон, так как не все материалы были использованы. Главная причина здесь та, что я — национально активный представитель порабощенного народа. Лучшие условия для работы открылись для меня, когда я приехал в Америку. Но и здесь, в Америке, нужно было зарабатывать и на жизнь, и на издательскую деятельность. Кроме того, я не мог не принимать участия в национально-общественной деятельности. Шесть лет я работал над переводом Библии, не считая времени, отданного корректуре и изданию Святого Писания. Единственным сотрудником и помощницей во всех моих работах была моя дорогая супруга Мария.

II. Абэцада беларуская

Тыя з народаў моў славянскіх, што прынялі хрысціянства зь Бізанты, прынялі веру Хрыстову ў мове стара-макядонскай, каторая, стаўшыся такім парадкам моваю царкоўных адпраў а царкоўнае літаратуры, пачала звацца моваю царкоўна-славянскай. Пісьмо мовы стара-макядонскай або царкоўна-славянскай было дваякае, спачатку глаголічнае, крыху паслье і кірылічнае. Глаголіца даўті час заставалася ў Харватаў, пакуль ня была там выціснена лацініцай.

З прыймом хрысціянства дзядамі нашымі ў X веку, да Беларусі прышла царкоўная літаратура стара-макядонская, пісаная пісьмом кірылічным, кірыліцою. Кірыліца была ўтворана з абэцады грэцкай із захаваньнем парадку літараў гэтага абэцады. У канцы XVII стагодзінды ўздатны наўчоны й друкар беларускі, Гаяш Капіевіч-Капіеўскі, зрабіў рэформу кірыліцы, дашы ўсе літары хорму такую, якая цяпер ёсьцека ў кірыліцы беларускай і ў кірыліцы іншых народаў, бо ѹ яны прынялі рэформу наўчонага Беларуса.

Але парадак літараў кірыліцы Капіевіч пакінуў стары. Гэты парадак не прытранаваны да гукаў славянскіх, а ў вабэцадзе беларускай асабліва ў ім вялікія заганы. Прычына гэтага галоўна тая, што ѿ мове беларускай ё накшы развой самагукаў, зн, ё аканьне, чым мова беларуская розніцца ад усіх іншых моў славянскіх.

У мове беларускай ненацісненая *о*, *э*, *е* заўсёды пераходзяць у *а* (*я*) да *а* з ненацісненых *о*, *э* абазначаеца ѹ на пісьме заўсёды літараю *а*; а *я* з ненацісненага *е* абазначаеца на пісьме часта літараю *я*. Затым, пры дагэтулешнім парадку літараў наша абэцады, слова з тым тым этымолётічным *о* ў караню, але з розным націскам, стаяць у слоўніку ў межах тае самае літары далёка адно ад аднаго (прыкладам: *ноч* і *начаваць*, *начлег*, *начніца*, *начулічча*; *воз*, *возвынік* і *вазіць*). Яшчэ далей стаяць адно ад аднаго (бо адныя на пачатку, а другія на канцы пад тэй самай літараю) слова розна-націсненыя з этымолётічным *э*, *е* ў караню (прыкл.: *чэсьць* і *частаваць*, *чэн* і *чапаць*, *чапяла*; *рэзаць* і *разнік*; *дзень* і *дзяньнік*). Калі ж бы парадак літараў абэцады быў такі, што *о*, *а*, *э* стаялі беспасярдне адна за аднай¹, а *е*, *ё*, *я* таксама, тады менаваныя ѹ да іх падобныя слова стаялі б побач або блізка адны да адных, што палягчыла б знаходжаныне слоў у слоўніку, прыяла б лепшаму разуменіню паходжання ѹ значання.

Другой асаблівасцяй фонетыкі беларускага, дзеля якое патрэбна адмена парадку літараў абэцады, ё пярэйсце у *і* і *ў*. Пры цяперашнім парадку літараў абэцады аднакарэнныя слова з *і* і *ў* ў з ненацісненага (прыкл.: *навука*, *наўчоны*), а таксама з *і* і *ў* з *в* (прыкл.: *лава* і *лаўка*, *галава* і *галоўка*; *трава* і *траўка*, *траўлівы*; *стаў* і *ставок*) стаяць у слоўніку далёка адно ад аднаго. Калі б, адылі паставіць у вабэцадзе *в*, *у*, *ў* побач, дык падобныя слова таксама стаялі б у слоўніку побач або блізка адны да адных².

Такі лексычна-графічны прынцып слоўніка супоўна правесці немагчыма, але й часткава праведзены, толькі, колькі тут паказана, палягчыць працу над слоўнікам і яшчэ болей із слоўнікам.

Менаваныя адмены парадку літараў нашае абэцады вельмі патрэбныя, іншыя пажаданыя дзеля палепшанья парадку літараў. Пажадана, каб літары, абазначаючыя гуки блізкія адны да адных сваёй вымоваю і стаялі блізка да сябе. Таксама пры разъмяшчэнні літараў можа быць брана пад увагу паходжаныне гукаў: калі адзін гук паходзе з другога, дык і літара, яго абазначаючая, мела б і стаяць зараз жа за літараў таго, з каторага паходзе.

¹ Затым, што ѿ словах бывае а з ненацісненага *о*, то будзе лёгічна, каб і ѿ вабэцадзе о стаяла перед *а*; а таксама е перад ё і абедзве гэтыя літары перад *я*.

² Затым, што ѿ словах бывае ѿ *з* в (*мова*, *прымаўка*, *размаўляць*), або ѿ *у* (*навука*, але *наўчоны*), а не наадварот, парадак гэтых літараў мае быць гэтыкі: *в*, *у*, *ў*.

II. Беларускій алфавіт

Славянскіе народы, каторыя принялі хрысціянства из Византии, принялі хрысціянскую веру на древнемакедонском языке, котэрый стаў языком церковнага обихода і церковной літаратуры, стал называться языком церковнославянским. Форма пісьма древнемакедонскага языка, или языка церковнославянскага, была двоякая: сначала глаголічнае, а немнога позже — кирилічнае. Глаголіца долгое время была в употреблении у хорватов, пока она не была вытеснена латынским алфавітом.

Когда наши предкі принялі хрысціянство в X веке, церковная літаратура прышла в Беларуссию древнемакедонскую, пісанную кирилічным пісьмом, или кириліцай. Кирилічны алфавіт происходит от греческого, сохраняя при этом порядок букв греческага алфавіта.

В конце XVII века известный учёны и печатник белорусского происхождения Илья Копиевич-Копиевский произвел реформу в кирилличном алфавіте и придал буквам форму, в которой эти буквы известны сегодня в кирилличных алфавітах белорусского и других народов, каторыя принялі реформу учёного белоруса. Но порядок букв алфавіта Копиевіч оставил стары. Эты порядок не согласуется со звуками славянских языков, а особенно большие неувязкі в алфавітном порядке в языке белорусском. Главная причина этого то, что в белорусском языке другое развитие гласных, а главное, в белорусском языке есть аканье, чем белорусский язык отличается от всех других славянских языков.

В белорусском языке безударные *о*, *э*, *е* всегда переходят в *а* (*я*) и *а* из безударных *о*, *э* и на пісьме всегда обозначается буквой *а*; в тоже время буква *я* из безударнага е передаётся часто на пісьме буквой *я*. Из-за этого при нынешнем порядке букв в белорусском алфавіте, слова с тем самым этимологическим коренным *о*, но с различным ударением, находятся в словаре в пределах той же буквы, далеко одно от другого. Например, *ноч* и *начаваць*, *начлег*, *начніца*, *начулічча*; *воз*, *возвынік* і *вазіць*). Еще дальше одно от другого стоят слова различно-ударные с этимологическим коренным *э*, *е* (одни слова стоят на начале буквы, а другие в конце). Например, *чэсьць* и *частаваць*, *чэн* и *чапаць*, *чапяла*; *рэзаць* и *разнік*, *дзень* и *дзяньнік*. Если бы алфавітный порядок был такой, что буквы *о*, *а*, *э* стояли бы сразу одна за другой¹, а вслед за ними *е*, *ё*, *я* то указание выше слова стояли бы рядом или недалеко одно от другого. Такой порядок значительно облегчил бы пользованіе словарем, нахождение слов в словаре, а это, в свою очередь, значительно способствовало бы лучшему пониманию происхождения и значения слов.

Другой особенностью белорусской фонетики, вследствие чего нужно изменение порядка алфавіта — это переход *и* и *в* в *ў* (у-краткое). При настоящем порядке букв в алфавіте однокоренные слова с *и* и *ў* из безударнага *у* (слова: *навука*, *наўчоны*, а также с *в* и *ў* из буквы *в* (например, в словах: *лава* и *лаўка*; *галава* и *галоўка*; *трава* и *траўка*, *траўлівы*, *стаў* и *ставок*) эти слова стоят далеко одно от другого в словаре. Однако, если бы поставить в алфавіте *в*, *у*, *ў* рядом, то подобные слова стояли бы в словаре рядом или вблизі одно от другого².

Такой лексикографіческій принцип словаря произвести полностью невозможна, но сделал это даже частично, так как в данном словаре, это уже облегчил работу со словарем и над словарем.

Названые изменения белорусского алфавітнага порядка очень необходимы, іншыя желательны, чтобы улучшить порядок букв. Желательно, чтобы буквы, обозначающие звуки близкія один к одному своим произношэннем стояли в алфавіте недалеко одна от другой. В равном порядке при распределении букв в алфавіте надо принять во внимание происхождение звуков: если данный звук происходит от другога, то следствено и буква его обозначающая должна бы стоять сразу же за буквой из каторога она происходит.

¹ Так как буква *а* бывает в словах от неударнага *о*, буде логично чтобы и в алфавіте о стояло перед *а*, а таксама е перед ё и обе буквы стояли бы перед *я*.

² Так как в словах *ў* (у-краткое) бывает происходящим от *в* (*мова*, *прымаўка*, *размаўляць*), или же ѿ происходит от *у* (*навука*, *наўчоны*), а не наоборот, то алфавітный порядок должен бытъ такій: *в*, *у*, *ў*.

Дзеля менаванага літары *r*, *g*, *x* маюць і стаяць у вабэцадзе ў гэткім жа парадку, бо гук *g* паходзе з *r*, а вымова *x* блізкая да вымовы *g*³.

Дз, *дж*, *з*, *ж* маюць стаяць разам дзеля блізіні вымовы гэтых гукаў⁴ ды *дж* за *дз*, а *ж* за *з*, бо *дж* часта паходзе з *дз* (хадзіць — хаджу) а *ж* часта паходзе із *з* (*рэзаць* — *рэжу*)⁵.

C, *и* маюць стаяць побач дзеля блізіні свае вымовы ды *и* за *c*, бо *и* часта паходзе із *c* (*каса*, *касіць* — *кашу*)⁶.

Ф мае стаяць перад *n*, бо часта ў яго пераходзе (да прыкладу: *насоля* паходзе з *фасоля*, *Панас* — *Афанасі*).

Дык парадак літараў кірыліцы беларускае, добра званае «капіёкаю», мае быць гэткі:

о, а, э, б, г, r, x, д, е, ё, я, дз, дж, з, ж, i, й, к, л, м, н, ф, n, p, с, и, т, в, у, ў, в, ү, ч, ы, ю.

Гэткі парадак літараў будзе лепшым, правільнym у вабэцадзе беларускай і гэткі прыведзены ў слоўніку.

III. Як слоўнік укладзены, або як ізъ яго карыстаць

Структура слоўніка

Словы ў слоўніку раскладзены ў вальфабетным парадку. Кажнае слова, каторым пачынаецца артыкул, выдрукавана чорным таўствым шрыфтам. Перад словам стаіць таўстая чорная бодка. Адлі даецца расійскі пераклад яго. Беспасярэдне за перакладам стаіць слоўнік, з каторага ўзяты пераклад.

Калі два або болей слоў маюць адно паходжанье й хорму, але належаць да розных часцяч мовы, дык кожнае зь іх выдрукавана асобным артыкулам і мае рымскі нумар **I**, **II** або **III**. Да прыкладу:

•край I, *краю*, предл., зват. *краю*, мн. *краi*,
край, -ём і -ямі, -ёх м. **1. страна** Шсл. У
свайм *краю*, як у *раю*. Нсл. *Паехалі жыць*
у чужы *край*.

•край II предлог **близ**, **возле**, **около**.
Палахылі сына *край дарожкі*, а *нявестачку* *край далінчакі*.

Амонімы (словы аднолькавага гучэння і напісаныя, але рознага значаньня) толькі тады паданы ў розных артыкулах, калі яны рознага паходжанья.

Калі слова мае некалькі значаньняў, дык перад кожным зь іх стаяць лікі, выдзеленыя чорным шрыфтом: **1**, **2**, **3** і г. д. Да прыкладу:

•гасъцинец, -ница, предл. -нуу м. **1. подарок с пути** Асл., МГсл., БНсл. *Прынясу*
зь кірмашу *гасъцинца*. Ксл. *Кірмашовы*
гасъцинец. Нсл. *Бацька даў дзяцём*
гасъцинца; **2. большая дорога, большак**
Дсл., *тракт, большая дорога* БНсл.

З двух слоў таго самага паходжанья й хормы, але з розным значаньнем і націкам, кожнае друкуецца асобным артыкулам:

³ Чэхі, у каторых мававеда стаіць найвышэй і тарніцеца ў жыцьцю практычным, такі самы прынялі парадак гэтых трох літараў.

⁴ Таксама ў вабэцадзе царкоўна-славянскай літара, званая зело, абазначаючая гук *дз*, стаяць ля літары, званай земля абазначаючай гук *з*.

⁵ Засцемлю, што ў лацінічных абёцацах славянскіх ж стаяць за *з*.

⁶ Таксама *c*, *и* стаяць у мове чэскай.

Таким образом, буквы *r*, *g*, *x*, должны стоять в алфавите в том же порядке, так как звук *g* происходит из *r*, а произношение *x* близкое к произношению *g*³.

Дз, *дж*, *з*, *ж* должны стоять вместе из-за близости их произношения⁴. *Дж* должно стоять за *дз*, а *ж* будет за *з*, так как *дж* часто происходит из *дз* (*хадзіць* — *хаджу*) а *ж* происходит часто из *з* (*рэзаць* — *рэжу*)⁵.

С и *и* должны стоять рядом из-за близости произношения, *и* следует за *c*, так как *и* часто происходит от *c* (*каса*, *касіць* — *кашу*)⁶.

Ф должно стоять перед *n*, так как *ф* часто переходит в *n* (к примеру: *насоля* производится от *фасоля*, *Панас* происходит от *Афанасі*).

Таким образом беларускі кірылличны алфавіт, правильно иногда называемый «копиевкою», мог бы быть следующим:

о, а, э, б, г, r, x, д, е, ё, я, дз, дж, з, ж, i, й, к, л, м, н, ф, n, p, с, и, т, в, у, ў, в, ү, ч, ы, ю.

Такой алфавітный порядок для беларуского алфавіта будет правильный и этот порядок употреблен в данном словаре.

III. Принцип составления словаря и объяснения, как пользоваться словарем

Структура словаря

Слова в нашем словаре расположены в алфавитном порядке. Каждое слово, с которого начинается параграф, печатается черным жирным шрифтом. Перед словом стоит толстая черная точка. Далее следует русский эквивалент. Сразу же за переводом слова указывается словарь, из которого этот перевод заимствован.

Если два или больше слов имеют одно происхождение и одну форму, но принадлежат к различным частям речи, то каждое из этих слов приводится отдельным параграфом и имеет римский номер **I**, **II**, **III**. Например:

•край I, *краю*, предл., зват. *краю*, мн. *краi*,
край, -ём і -ямі, -ёх м. **1. страна** Шсл. У
свайм *краю*, як у *раю*. Нсл. *Паехалі жыць*
у чужы *край*.

•край II предлог **близ**, **возле**, **около**.
Палахылі сына *край дарожкі*, а *нявестачку* *край далінчакі*.

Омонимы (словы, которые звучат и пишутся одинаково, но отличаются по смыслу) приводятся отдельным параграфом только в случае различного происхождения.

Если слово имеет несколько значений, то каждое из них имеет номер, выделенный черным шрифтом: **1**, **2**, **3** и т. д. Например:

•гасъцинец, -ница, предл. -нуу м. **1. подарок с пути** Асл., МГсл., БНсл. *Прынясу*
зь кірмашу *гасъцинца*. Ксл. *Кірмашовы*
гасъцинец. Нсл. *Бацька даў дзяцём*
гасъцинца; **2. большая дорога, большак**
Дсл., *тракт, большая дорога* БНсл.

Если два слова одного происхождения и одной формы, но имеют разное значение и отличаются ударениями, то каждое из этих слов приведено отдельным параграфом:

³ Такой алфавітный порядок принят в алфавіте чешском, а у них языкоzнание развито как теоретически, так и в практическом употреблении.

⁴ Тоже самое наблюдается в церковнославянском алфавіте: церковнославянская буква, называемая зело, и обозначающая звук *дз*, стоит около буквы называемой земля, обозначающей звук *з*.

⁵ Надо заметить, что в славянских латиничных алфавітах буква *ж* следует за *з*.

⁶ Также *c*, *i* стоят в чешском языке.

- **сіліць** (*каго, што*), -лю, -ліш, -ле несов. **принуждать.** *Ня сіль яго, калі ня хоча піць.* Нсл.
- **сіліць** (*каго, што*), -лю, -ліш, -ле несов. **подкреплять силы пищей.** *Cілі, куме, дзеткі свае.* Нсл.

Спакменьнікі

Усе спакменьнікі падаюца ў назоўным адменьніку адзіночнага ліку, адлі паданы канчатак родавага адменьніка адзіночнага ліку. Апрача таго, у мужчынскіх спакменьнікай часта падаецца канчатак мясцовага й гукальнага адменьніка адзіночнага ліку і родавага адменьніка множнага ліку.

У спакменьнікай жаноцкіх, націсьненых на аснове, побач з канчаткам родавага адменьніка заўсёды паданыя канчаткі давальнага й мясцовага адменьніка адзіночнага ліку і рэдчас — канчаткі родавага й вінавальнага адменьніка множнага ліку. Прыклад:

- **абава, -вы, -ве** ж. **промедление.** *Янка, на сход, але без абавы.* Варсл.

У спакменьнікай ніякага роду апрача канчатку родавага адменьніка адзіночнага ліку часам паданы канчатак назоўнага адменьніка множнага ліку, а ў націсьненых на аснове — і канчатак мясцовага адменьніка. Да прыкладу:

- **дзяржáньне, -ня**, предл. **-ню** отгл. сущ.
к **дзяржаць 1. держание.** *Ад дзяржання бярна рукі адабрала.*

Памяншальна хорма спакменьніка ставіцца па тым значаныні хормы звычайнае, да каторага тарнуецца. Па хорме памяншальнай стаіць хорма любосная, па гэтай — павялічальная.

Прыметнікі

Прыметнікі паданы ў слоўніку ў назоўным адменьніку адзіночнага ліку мужчынскага роду. Па перакладзе ѹ ілюстрацыйных фразах падаюца ступені прыраўнання прыметніка. Часткава за вышэйшым ступенем прыраўнання прыводзяцца яшчэ хормы памяншальная, памяншальна-любосная й павялічальная.

Дзеясловы

Артыкулы зь дзеясловамі пачынаюцца неязначанынікам няскончанага або скончанага трыванья бяз прыростку (*несыці, бегчы*). Дзеясловы таго самага караня стаяць у вадным артыкуле. Да прыкладу:

- **стукаць, -аю, -аеш, -ае** несов. **стучать**
Варсл., Даль;
- **застукаць** сов. **застучать** Нсл., Даль,
БНсл. *Нехта застукаў у вароты.* Нсл.;
- **настукаць** сов. **настучать;**
- **пастукаць** сов. **постучать;**
- **стукнуць, -ну, -неш, -не** однокр. сов.
стукнуть.

- **сіліць** (*каго, што*), -лю, -ліш, -ле несов. **принуждать.** *Ня сіль яго, калі ня хоча піць.* Нсл.
- **сіліць** (*каго, што*), -лю, -ліш, -ле несов. **подкреплять силы пищей.** *Cілі, куме, дзеткі свае.* Нсл.

Имена существительные

Все имена существительные даются в именительном падеже единственного числа, далее указывается окончание родительного падежа единственного числа. Кроме того, у существительных мужского рода частоается окончание предложного и звательного падежей единственного числа и родительного падежа множественного числа.

У существительных женского рода с ударением на корне кроме окончаний родительного падежа даются окончания дательного и предложного падежей единственного числа и иногда — окончания родительного и винительного падежей множественного числа. Например:

- **абава, -вы, -ве** ж. **промедление.** *Янка, на сход, але без абавы.* Варсл.

У имен существительных среднего рода кроме окончаний родительного падежа иногда указывается окончание именительного падежа множественного числа, а в существительных с ударением на корне дается также и окончание предложного падежа. Например:

- **дзяржáньне, -ня**, предл. **-ню** отгл. сущ.
к **дзяржаць 1. держание.** *Ад дзяржання бярна рукі адабрала.*

Уменьшительная форма существительного следует за тем значением обычной формы, к которому она относится. После уменьшительной формы идет форма ласкальная, а дальше — форма увеличительная.

Имена прилагательные

Прилагательные даются в словаре в именительном падеже единственного числа мужского рода. За переводом и соответствующими примерами иногда даются сравнительные формы (степени) прилагательного. Часто за превосходной степенью даются формы уменьшительная, уменьшительно-ласкальная и увеличительная.

Глаголы

Параграфы с глаголами начинаются неопределенной формой глагола совершенного или несовершенного вида без приставки (*несыці, бегчы*). Однокоренные глаголы стоят в одном параграфе. Например:

- **стукаць, -аю, -аеш, -ае** несов. **стучать**
Варсл., Даль;
- **застукаць** сов. **застучать** Нсл., Даль,
БНсл. *Нехта застукаў у вароты.* Нсл.;
- **настукаць** сов. **настучать;**
- **пастукаць** сов. **постучать;**
- **стукнуць, -ну, -неш, -не** однокр. сов.
стукнуть.